

NOORDERDORP

Leo Besouw

Noorderdorp

Een (familie)geschiedenis, 1940-1956

roman

Uitgeverij Aspekt

Noorderdorp

© Leo Besouw

© 2011 Uitgeverij ASPEKT

Amersfoortsestraat 27, 3769 AD Soesterberg, Nederland

info@uitgeverijaspekt.nl - <http://www.uitgeverijaspekt.nl>

www.facebook.com/uitgeverijaspekt

www.twitter.com/aspektboeken

Omslagontwerp: Anipa Baitakova

Binnenwerk: Anton Kouliavtsev

Druk: HooibergHaasbeek

ISBN: 978-94-6153-020-2

NUR: 300

Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912^j het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (postbus 882, 1180 AW, Amstelveen) voor het overnemen van gedeelte(n) van deze uitgave in bloemlezingen, readers, en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912), dient men zich tot de uitgever te wenden.

Inhoud

1. Kanongebulder op de afsluitdijk	7
2. Totale oorlog	13
3. Nieuw leven in gevaar	19
4. Razzia's en verzet	25
5. Dood en verderf	31
6. Weer razzia's, nu raak	37
7. Snakken naar water en vrijheid	41
8. Doden en vrijheid	45
9. Nieuw begin en afrekening	49
10. Bewaarschool en wapenstilstand	53
11. Eindelijk gerechtigheid?	59
12. De kerk als vluchtplaats	63

13. Uit logeren (te warskip)	67
14. De polder in	71
15. Spanningen	75
16. Kermis en wijwater	79
17. Rijping	83
18. Hulpgeroep	87
19. Uitvlucht?	91

1. Kanongebulder op de afsluitdijk

Oorverdovend was het kanongebulder van de Duitsers voor soldaat-scherpschutter Karel. Hij bevond zich in de kazematten van Kornwerderzand op de Afsluitdijk. Sinds de algehele mobilisatie van alle reservemilitairen in augustus 1939 was de situatie steeds meer gespannen geworden. Nu kwam de ontlasting: zouden ze stand kunnen houden?

De 10 e mei 1940 was het echt begonnen: de Duitsers waren Nederland binnengevallen en rukten op vanuit het oosten, op 12 mei artilleriebeschietingen in Friesland op de Wonsstelling, waarbij chaos in de Nederlandse gelederen was ontstaan. De soldaten zochten een goed heenkomen naar de afsluitdijk of verlieten Friesland met boten vanuit Makkum.

In de nacht van 12 op 13 mei kwam vanuit Noord-Holland extra versterking naar Kornwerderzand: drie luchtdoelkanonnen en luchtdoelmitrailleurs. In de vroege morgen van 13 mei werd met dit geschut een Duits vliegtuig neergehaald. Maar de echte aanval van de Duitsers op Kornwerderzand begon pas laat, die tweede pinksterdag. Karel was een van de ruim 200 soldaten onder kapitein Boers, die in de stelling weerstand moesten bieden aan de nu naderende Duitsers, die onder een parapluvuur van granaten de dijk kwamen opmarcheren. Het bevel tot schieten kwam toen de aanvallers nog

geen 800 meter verwijderd waren. Het was een hels kabaal en de Duitsers werden teruggedrongen.

In de kalme nacht die volgde kwam er versterking vanaf de Waddenzee: het marineschip Johan Maurits van Nassau uit Den Helder beschoot de Duitse kanonnen op het Friese vasteland, er werd gevuurd over een afstand van bijna twintig kilometer, waarbij alle Duitse kanonnen werden uitgeschakeld. De verdedigingswerken van Kornwerderzand bleken voor de Duitsers onneembaar. Het was nu de 14e mei. De kapitein kreeg bericht van Generaal Winkelman; na de bombardementen op Rotterdam en het instorten van de Grebbe-linie moesten ze mee capituleren. Karel en zijn medesoldaten waren ontzet, verslagen: zij hadden stand gehouden, maar nu werd door overmacht van de Duitsers elders, de kapitein gedwongen met een witte vlag op de aanvallers af te gaan. De mannen vloekten en huilden van onmacht, ook om hun acht-tien omgekomen kameraden.

Dat beloofde niet veel goeds vond Jacob in Noorderdorp: begin juni thee en koffie op de bon, begin juli boter, margarine en vetten op de bon. De eerste oorlogsmaanden waren met zonnig weer begonnen, maar donkere wolken pakten zich samen in het hoofd van Jacob en heel veel Nederlanders. Hoewel de aardappeloogst goed was en de bietjes en kool er goed bij stonden, maakte men zich zorgen in Noorderdorp. Wat viel er te verwachten van de Duitsers? Wel zag je af en toe Duitse soldaten over de dijk voorbij rijden, en ook Duitse vliegtuigen met hakenkruisen vlogen soms laag over, maar toch.

Met zijn broers op het land, met de vele sloten ertussen, kon Jacob vrij praten met zijn broers en burens, maar wat moest je er nu van denken? De Nationaal Socialistische Beweging van

Anton Mussert had in Noorderdorp weinig aanhang verworven, maar zou er geen verbetering optreden onder Duits bewind? Mussert had op 22 juni in Lunteren zijn Hagenpreek der Bevrijding gehouden en was toegejuicht vanuit duizenden kelen. Hij had gevraagd: "Zijt gij u ervan bewust hoe Duitsland zich inspant om ons te beschermen tegen Engelse lucht-aanvallen?" Het antwoord was een volmondig ja geweest. En de verduisteringsmaatregelen waren er toch ook niet voor niets? Maar ja, het bombardement op Rotterdam deugde toch echt niet, en was wel door Duitsers uitgevoerd...

Jacob, 27 jaar, donkerblond haar, blauwe ogen, normaal postuur en nog ongetrouwd, besloot september 1940 naar de kermis in Zuiderdorp te gaan. Een verzetje, bij alle twijfels en verwarring. Prettige muziek en kermisgewoel zouden de zorgen misschien wat wegnemen. En Zuiderdorp, daar was hij wel vaker met kermis geweest, het was er altijd wel gezellig en hij kende er ook Karel, kon ie die ook weer eens spreken. Bovendien had Karel een zus, wat jonger dan hij, waarop ie eigenlijk de vorige keer al een oogje had, wie weet zou zij er ook weer zijn en nog vrij?

De kermis was heel gezellig geweest. Jacob had met Karel gepraat, die inmiddels weer was vrijgelaten door de Duitsers, net als de andere Nederlandse soldaten. Kornwerderzand was wel een erge vernedering geweest, maar ja, je moest er nu maar het beste van maken. Ook Karel was tuinder op het bedrijf van zijn ouders. De oogstwerkzaamheden voor de herfst zouden weldra beginnen en van de Duitsers merkte je niet zoveel. Bovendien was zijn zus, Margreet, tijdens de kermis wel gecharmeerd geweest van Jacob en had ze met Jacob een nieuwe afspraak gemaakt. De herfst vorderde. Er waren inmiddels ook bommen gevallen op een naburig stadje en "spertijd" was ingevoerd in geheel Nederland, wat inhield dat je na acht uur

's avonds tot de volgende ochtend niet meer op straat mocht zijn. Koek en gebak gingen in november ook op de bon en op 23 november werden alle joden uit alle ambten ontslagen. Wat zou de toekomst nog meer brengen?

De winter was een tijd om te piekeren. Er was weinig werk op het land te doen, de winter-bewaarpotten als kool en wortelen, die (deels) in de schuur werden bewaard konden bij beetje worden gereed gemaakt voor de markt in het naburige stadje. Maar verder, nee, belangrijker was de vraag hoe de toekomst in te richten. Gezien zijn leeftijd dacht Jacob aan vaste verkering, misschien verloven in het komende voorjaar? Maar wat te denken van de rantsoenering van gas en licht in december door de Duitsers? Hoe zou het verder gaan? En bij latere trouwplannen, wat zouden dan de mogelijkheden zijn voor het kopen van een huis en het opzetten van een eigen tuinbouwbedrijf?

In maart 1941 kwam het eerste bericht over fusillering van achttien Nederlanders door de Duitsers. Het bioscoopjournaal in de naburige stad had daar natuurlijk geen melding van gemaakt, dat stond onder toezicht van de Duitsers, die af en toe al "moffen" werden genoemd. Maar via de radio in zijn ouderlijk huis had hij met zijn broers naar Radio Oranje geluisterd en daar hoorden zij heel andere berichten. Als je de Telegraaf mocht geloven, dan waren het Duitse en Nederlandse volk altijd al broedervolken geweest en hadden we niets te duchten. Zelfs de Libelle, die zijn moeder had gelezen, riep op tot "deugdzame" samenwerking met het gezag, dat toch nog steeds door Nederlandse burgemeesters en politieagenten werd uitgevoerd, zij het onder Duitse supervisie.

Tja, de verkering met Margreet was wel fijn en liep goed en ze dachten al over verloving. Daar kwam bij, dat er begin mei be-

richten waren over de inzet van jonge Nederlanders voor de Duitsers, de zogenoemde "arbeidsinzet". Het zou vooral om jonge, nog ongebonden mannen gaan, zonder eigen bedrijf. Jacob werkte met nog een paar broers op het bedrijf van zijn ouders, maar zou ook hij mogelijk in aanmerking komen? Daar had hij geen zin in.

Ook Margreet, drie jaar jonger dan Jacob, voelde de dreiging, temeer door reacties van haar broer Karel op de gebeurtenissen die doorsijpelden buiten de officiële berichtgeving om. Karel had weinig vertrouwen in het Duitse beleid: was het niet vals, gezien de bombardementen? En al die propaganda over een "duizendjarig rijk" die zag hij als een kwade fata morgana. De ouders van Margreet zagen hun toekomstige schoonzoon wel zitten: hij was een harde werker op het land, was van dezelfde kerk van een naburig rooms dorp en godvruchtig, zo leek het. Een rustige, noeste werker, een geschikte kandidaat voor hun dochter die ook al niet meer zo héél jong was.

Eind mei 1941 verloofden Jacob en Margreet. Mogelijk zouden ze over een jaartje trouwen. Half mei was er in een naburig dorp een Engels vliegtuig neergestort, neergeschoten door een Duitse jager. Er waren zes doden. Het vliegtuig was rakelings langs een huis gekomen en in de akkers beland. Pas toen werd temeer duidelijk hoe dichtbij de oorlog kon zijn. Vanuit het naburig stadje waren verscheidene keren auto's met Duitse soldaten in het dorp langsgereden, op weg naar de plek waar het vliegtuig was neergekomen. Het Engelse vliegtuig was, kennelijk op weg naar Duitsland met bommen, bijtijds neergehaald. Maar wel op het akkerland van bijna de buren terechtgekomen. Toen ook nog de verplichting kwam tot inlevering van alle koperen, loden en nikkelen voorwerpen, eind juni, werden de twijfels bij Jacob over de Duitse bezetting groter en groter. Waar ging dit heen?

Noorderdorp. Een (familie)geschiedenis (1940-1956)

In deze historisch-semi-biografische roman, spelend in de kop van Noord-Holland, plaatst de auteur zijn hoofdpersoon, Leo, terug in de tijd. Het verhaal is de beschrijving van een jong gezin in de oorlogsjaren en de tien jaar erna, met de wrede en naweën van de oorlog, armoede en onthoring doordronkt met de spanning tussen de getrouwe gelovigheid van de moeder, Margreet, en de teleurstelling en verbittering om de godverlatenheid van de vader, Jacob. Leo, eerstgeborene in de oorlog, maakt deze spanningen en situaties mee en groeit op met vele vragen in het bij uitstek Rooms-katholieke dorp in de kop van Noord-Holland.

Het is mei 1940. Op de Afsluitdijk klinkt kanongebulder. De Tweede Wereldoorlog is begonnen, ook voor Noorderdorp, in de kop van Noord-Holland. Karel is een van de soldaten in de kazematten van Kornwerderzand, op de Afsluitdijk. Jacob hoort in de verte het legenvuur van de Johan Maurits van Nassau. Het worden donkere tijden...

Leo Besouw (pseudoniem) is in de kop van Noord-Holland geboren en studeerde onder meer sociale wetenschappen. Het historische kader is bij benadering weergegeven, de personen (deels) gefingeerd.

9 789461 530202

UITGEVERIJ ASPEKT
WWW.UITGEVERIJASPEKT.NL